

Máj – KAREL HYNEK MÁCHA (*1810 †1836)

<u>Téma a motiv:</u>	Nešťastný osud Viléma a Jarmily; láska, máj, hrdlička, žalář, smrt, neštěstí, milenec
<u>Časoprostor:</u>	čas: květen a následně sedm let poté, přelom 18. a 19. století prostor: česká krajina v máji, v krajině u Doks, pod kopcem Bezděz, u Máchova jezera
<u>Kompoziční výstavba:</u>	4 zpěvy a 2 intermezza (předchází jí věnování) + dedikace - předmluva chronologicky , retrospektivně (<i>ve zpěvech</i>)
<u>Literární druh a žánr:</u>	druh: lyrika žánr: epická poezie / básnická povídka forma: poezie
<u>Vypravěč / Lyrický subjekt:</u>	er-forma , v závěru ich-forma (autor se ztotožňuje s dějem); <i>vypravěčem sám autor</i>
<u>Postavy:</u>	Hynek – sám autor, zamyšlený, depresivní, otráven Vilémovým osudem, ztotožňuje se s Vilémem Vilém – loupežník, omylem zabíjí svého otce, viní společnost, cítí se být nevinný. Ve vězení myslí na Jarmilu a vzpomíná na své mládí. Dochází k závěru, že po smrti ho již nic nečeká. Jarmila – milénka Vilémova, miluje ho vroucně a nedokázala žít bez něj, ale podvedla ho s Hynkem Žalářník - tichý, neslyšný, velmi vnímavý
<u>Vyprávěcí způsoby:</u>	vyprávěcí, popisný; přímá řeč
<u>Typy promluv:</u>	přímá řeč, monolog, dialog,
<u>Veršová výstavba:</u>	jambický verš = verš začíná nepřízvučnou dobou (<i>byl, o, a</i> a dalšími) rýmy: sdružený, střídavý, obkročný
<u>Jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku:</u>	<u>spisovná čeština</u> , jednoduché věty, důraz na zvukovou stránku jazyka (<i>lhal lásky žal</i>) <u>archaická řeč</u> (<i>Ach - ona, ona! Anjel můj!</i>), velké použití pomlček; hovorové výrazy náznak scénických poznámek; řečnické otázky: (<i>Kdo srdci takému útěchy jaké dá?</i>)
<u>Tropy a figury a jejich funkce ve výňatku:</u>	gradace: „Viléme! Viléme!! Viléme!!!“ zvolání: „Bez konce láska je!“ oxymóron: „umřelé hvězdy svít“ personifikace: „břeh ji objímal kol a kol“ apostrofa: „Ach zemi krásnou, zemi milovanou“ přirovnání: „I světy jich v oblohu skvoucí co ve chrám věčné lásky vzešly“ metonymie / inverze: „hrdliččin zval ku lásce hlas“ oslovení: „Hynku! Viléme!! Jarmilo!!!“ zvukomalba: „Byl pozdní večer - první máj - večerní máj - byl lásky čas.“
<u>Kontext autorovy tvorby:</u>	

- Vrcholné dílo českého literárního romantismu, obsahuje prvky realismu. Mácha zcela vybočil z obrozeneckého programu.

Dílo: próza: **Kat, Obrazy ze života mého, Pouť krkonošská, Mária, Cikáni**

O autorovi:

- básník a prozaik, **nejvýznamnější představitel českého romantismu**
- psal básně, emotivně laděné prózy, deníky
- narodil se v Praze na Újezdě na Malé Straně
- otec mlynářský pomocník, matka pocházela z muzikantské rodiny
- první verše napsal na piaristickém gymnáziu, **psal německy i česky**
- studoval filozofii na UK a práva
- účastnil se českého společenského života, hrál v ochotnických divadelních představeních ve Stavovském a Kajetánském divadle
- **patřil do skupiny spolupracovníků Josefa Kajetána Tyla**
- herec Tylový ochotnické družiny, zde poznal Eleonoru (Lori) Šomkovou
- rád navštěvoval zříceniny hradů, které kreslil, rád podnikal dlouhé pěší túry - Benátky
- **ve své době nepochopen**
- v roce 1834 podnikl svojí nejdelší cestu - přes Rakousko a Alpy se vydal do Itálie. O této cestě napsal svůj *Deník na cestě do Itálie*
- posledních 5 měsíců života pracoval jako praktikant v Litoměřicích
- 6. listopadu 1836 náhle zemřel v Litoměřicích po vleklém onemocnění po hašení požáru –cholerina
- syn Ludvík se nedožil roku

Literární / obecně kulturní kontext

- Století: 19. století
- Půlstoletí: 2. polovina 19. století
- Umělecký směr a proud: národní obrození
Národní obrození rozdělujeme na tři fáze.
- 1. Fáze – obranná -> snaha nenechat se poněmčít, jelikož úředním jazykem byla němčina. Této snahy se chopila i česká buržoazie, začaly se vydávat české tituly - knížky lidového čtení, ale i noviny. Úkolem bylo vychovat české herce, zajistit česká představení a vytvořit české hry.
- vznikala divadla: **1. Divadlo v Kocích, 2. Stavovské divadlo, 3. divadlo Bouda.**
- 2. Fáze – ofenzivní -> autoři se snažili, pozvednou český jazyk na vyšší úroveň a ukázat světu, že i česká literatura je krásná a že zvládne náročnější útvary. (*Josef Jungmann*) (první učitel češtiny)
- 3. Fáze – vrcholná -> snaha dokázat, že čeština je schopna vyjádřit myšlenky cizích autorů (Fr, Nj, Aj)
Došlo k rozvoji divadla, publicistiky a poezie.

Autoři Národního obrození:

Josef Kajetán Tyl – **Strakonický dudák** | Božena Němcová – **Národní báchorky a pověsti** | Karel Hynek Mácha – **Máj** | Karel Havlíček Borovský – **Tyrolské elegie**

ROMANTISMUS

- umělecký směr, který se odráží v uměleckých odvětvích, ale také životní pocit
- název odvozen od slova román; **inspirací je gotika** pro svou tajuplnost
- **vznik v Anglii na počátku 19. století**, odtud se rozšířil do celé Evropy
- je ovlivněn revolučními převraty v době národněosvobozeneckých válek

Znaky romantismu:

- **důraz na city, zájem o historii, únik z reality, autor se ztotožňuje s hrdinou**, tragické konce hrdinů, zájem o přírodu, hrdina zobrazován v krajních situacích, inspirace ústní lidovou slovesností, **svoboda umělecké tvorby, jazyk citově zabarvený**
- hojně použití básnických jazykových prostředků
- typický romantický hrdina: většinou myšlenkově totožný s autorem = má autobiografické rysy, většinou výjimečná osobnost, nikdo mu nerozumí, je osamělý
- typické romantické prostředí: výjimečné – hrad, samota, hřbitov, temné jezero, hluboký les
- hlavní žánry: **román, povídka, balada**

Představitelé romantismu

- Francie např. **Victor Hugo** (Chrám Matky Boží v Paříži)
- Anglie **G. B. Shaw** (Pygmalion), **Walter Scott** (Rob Roy)
- Rusko např. **Alexandr Sergejevič Puškin** (Evžen Oněgin, Piková dáma), **Michail Jurjevič Lermontov** (Démon)

ČESKÝ ROMANTISMUS – 3. FRÁZE NÁRODNÍHO OBROZENÍ

- **jediným skutečným romantikem u nás je K. H. Mácha.**
- Obrozenské hnutí se stalo ve 30. a 40. letech záležitostí celonárodní.
- Přední místo nezaujímá už vědecká tvorba, nýbrž literatura krásná.

Obsah:

Zpěv první

Báseň na začátku oslavuje máj a popisuje přírodu. Seznamujeme se s Jarmilou, která čeká u břehu Máchova jezera na svého milého. Místo Viléma, ale připlouvá jeho kamarád se zprávou, že Vilém je odsouzen za otcovraždu a vraždu Jarmilina svůdce k trestu smrti druhého dne. Jarmila se ze žalu utopí.

Zpěv končí verši:

Je pozdní večer první máj -

večerní máj - je lásky čas.

Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:

„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

Zpěv druhý

Nacházíme Viléma ve vězení, jak přemýšlí o své vinně a přesvědčuje sám sebe, že je nevinný. Dozvídá se, že muž, kterého zabil, byl jeho otec. Nepoznal ho, jelikož ho kdysi vyhodil z domu a Vilém se tak stal vůdcem loupežníků. Počítá padající kapky, které jako by mu měřily zbývající čas.

Intermezzo – půlnoc

Zpomalení děje – na popravišti čekají duchové na Viléma.

Zpěv třetí

Vilém se postupně loučí s přírodou, kterou již nikdy nespatří. Má strach ze smrti a toho po ní. Lidé mezitím vybíhají na louku, aby se podívali na jeho popravu. Vilém je zabit a následně je jeho tělo vpleteno do kola.

Zpěv končí verši:

Je pozdní večer - druhý máj -

večerní máj - je lásky čas,

hrdliččin zve ku lásce hlas:

„Viléme! Viléme!! Viléme!!!“

Intermezzo druhé

Zpomaluje děj, loupežníci sedí u ohně a teskní po svém vůdci.

Zpěv čtvrtý

Přesouváme se dál v čase, nyní je sedm let po oné události, poslední den v roce. Sám autor přichází do vesnice, v hostinci se dozvídá o místní tragédii. Dalšího roku se na prvního máje vydá zpátky na místo popraviště. Děj končí ztotožněním se Máchy s dějem. Er-forma se změní na ich-formu.

Zpěv končí verši:

Je pozdní večer - první máj -

večerní máj - je lásky čas;

hrdliččin zve ku lásce hlas:

„Hynku! Viléme!! Jarmilo!!!“